

Då kyrkoherden hade postbok och delade ut brev i kyrkan

Några anteckningar om postväsendet i Bro socken under äldre tid

Av Sven Rydstrand

Ur GP 1952

I våra dagar har de allra flesta innebyggare i Bro socken inte långt att gå eller åka för att komma till närmaste postanstalt. Och varje vardag får de sina brev och tidningar, de flesta genom brevbärarens försorg. Finge de inte detta, så kanske de blev missnöjda och började grymta om fel och slarv.

Så bekvämt har postabonenterna inte alltid haft det i Brodalen. Men ägnar vi någon gång en tanke åt gamla tiders postförhållanden? Besinnar vi, hur besvärligt våra förfäder hade det med sina brev och andra försändelser? Det torde emellertid vara nyttigt att göra så någon gång ibland. Och då i år 75 år förflutit, sedan Brodalen fick sin första fasta postanstalt, vill vi här nedan återge några glimtar från postförhållandena i gamla tider.

Under 1600- och 1700-talen och ända till år 1875 var postadressen för Bro socken Uddevalla. Detta framgår bl.a. av gamla brev från dessa tider. Åtminstone från början av 1800-talet körde en postskjuts från Uddevalla till Lysekil och avlämnade varje sockens post i respektive prästgårdar. Det var i regel inte många brev till landsbygdens befolkning vid denna tid. Det var kanske ett par till prästen någon gång i månaden och kanske lika ofta till herremännen och statstjänstemännen, som bodde ute på sina boställen. Bönderna korresponderade inte. De kunde ju helt enkelt inte göra det, eftersom de inte lärt sig att läsa och skriva. Ty så var det beställt med de flesta av dem. Kom det något brev till någon bonde, så fick denne anlita prästen eller någon annan lärd man för att få det tolkat. Och skulle det skrivas svar, så fick denne också göra detta.

Postköraren kom under 1800-talets förra del inte heller oftare än ett par gånger i månaden. Vid slutet av 1800-talet körde han två gånger i veckan, men då var det ju också mera post att avlämna. Ty då skulle bl.a. handelsmannen, länsmannen, gästgivaren, skolläraren, klockaren m.fl. ha post. En och annan bonde hade då även börjat skriva brev, ty folkskolan hade ju verkat här sedan mitten av 1800-talet. Och dessutom fanns det nu några tidningar, som hade prenumeranter här och var.

De brev, som avlämnades i prästgården, förvarade prästen i en särskilt för detta ändamål avsedd postbok. Denna gamla postbok för Bro socken, troligen härstammande från 1700-talet, finns ännu bevarad i Bro kyrkas tornkammare, där den kan beskådas tillsammans med en hel del andra gamla föremål från äldre tider.

På söndagen efter mässans slut läste prästen från, predikstolen upp namnen på dem som hade brev att hämta i prästgården. En del präster tog med sig breven till kyrkan och delade ut dem där till dem, som var närvarande. Det var åtminstone alltid någon från varje gård eller rote, och då fick denne ta med sig eventuella brev till de frånvarande, om han ansågs av prästen betrodd därtill. Det skulle i så fall vara en hemmansägare. Kvinnor, drängar och pigor var i regel inte betrodda till sådant. Och det var ju inte så mycket att undra på. Ty på den tiden hade ju sådana personer varken politisk eller kommunal rösträtt eller rätt till bänkplats i sin hemssockens kyrka. De var blott bondens tillhörigheter och värderades många gånger lägre än hans oxe och hans åsna.

Då postköraren alltså inte kom så ofta som nu, kunde följaktligen breven ibland bli ganska gamla, innan de nådde adressaten. Ja, det berättas, att om ett brev var på vag ett par månader, så var det inte så ovanligt. Och kom det brev från utrikes ort, t.ex. från Amerika, så fick man vara glad, om man fick det något halvår efter avsändningen. Våra förfäder fick alltså inte ha några stora fordringar på postväsendet, och del var ju inte heller så viktigt på den tiden. Den tidens tidningar, som i regel inte utkom oftare än en eller två gånger i veckan, ansåg man som nya, om de inte var mera än någon månad gamla. Det var f.ö. inte så värst många, som höll sig med tidningar vid slutet av 1800-talet. Man prenumererade vanligen inte ensam utan i lag med 10 eller 20 grannar. Sedan tidningarna således gått laget runt, var de i regel ganska gamla och utslitna.

Fram vid 1800-talets mitt hände det, som sagt, att även bönderna brukade få brev emellanåt, om än inte så värst ofta. Det var på den tiden, då man började skriva titeln "herr" även på breven till vanligt folk. Men då den gamle prosten i Bro fick se detta, blev han betänksam. Han var ingen älskare av nymodigheter och högfärdsuttryck. Det berättas, att han länge brukade titta på ett sådant brev, varefter han ut brast:

"Här står det Herr Anders Johansson på X-gård. Det mås te vara fel, för det finns väl ingen herre på den gården!"

Liknande blev förhållandet när de ogifta damerna vid samma tid började tituleras med "fröken" på breven. De ogifta kvinnorna kallades annars för jungfrur eller töser, om det gällde bondefolk. Var damerna av "bättre" sort, lade de sig till med titeln "mamsell", som högtidligen skrevs "mademoiselle" på breven. "Fröken" var något nytt, som åtminstone prosten i Bro ansåg vara av

ondo och inte utan vidare ville tillåta att hans sockenbor använde. Då han fick ett brev i sin hand med denna titel, kunde han ut trycka sig på ungefär följande sätt:

”Här är ett brev till en bondtös N. N., som bor på X-gård och som kallas för fröken. Det måtte vara fel, för jag har då inte döpt någon med det namnet.”

Såväl prosten som befolkningen tog emellertid snart denna titelfråga från den humoristiska sidan. Rätt fort blev det också mera modernt både med ”herr” och ”fröken” i samband med att folkskolan utvecklades, så att ungdomen lärde sig att skriva brev m.m. Då ökades också postens arbete, och därför måste en mängd nya postanstalter upprättas ute i bygderna. Sålunda upprättades år 1875 den första postanstalten för Bro socken. Postkörarna utgick efter denna tid från Kvistrum, där en större poststation upprättades. På brev från denna tid kan man få se, att adressen till Bro skrevs ”Brodalen & Quiström”. Det sker dock först år 1876.

Den postanstalt som upprättades i Bro, fick alltså heta Brodalen. Det namnet hade inte varit officiellt tidigare. Posten inrymdes i klockare J. A. Andréns fastighet, inte långt från Bro kyrka. Herr Andréns dotter, fröken Alma André, förestod här posten i många år. Hon slutade därmed efter järnvägens tillkomst, då postlokal erhöles i ett nybyggt hus närmare järnvägsstationen. Här förestods posten av fröken Anna Johansson. På 1930-talet flyttades den till järnvägsstationen. Numera finns också postanstalter i Hallinden och Fågelviken, varför socknen alltså har tre postanstalter.

I och med Lysekils Järnvägs framdragande genom socknen började en ny fas för postväsendets utveckling i Bro. Då fick man bl.a. inrätta brevbäringsturer, posten kom varje dag o.s.v. Härom skulle vara mycket att berätta, men den historien får väl skrivas en annan gång.